

Tuomas Pöysti

YMMÄRRETTÄVÄ KIELI ON OSALLISUUDEN PERUSTA

Ymmärrettävä kieli on yksi yhteiskunnallisen osallisuuden välttämättömiä edellytyksiä. Ilman kieltä ja kieleen sidottua ymmärrystä emme voi käydä yhteiskunnallista keskustelua, saada tietoa tai hoitaa asioita viranomaisessa tai tuomioistuimessa. Puheenvuorossani esitän havaintoja osallisuuden toteutumisesta erityisesti ymmärrettävään kieleen liittyvien perusoikeuksien näkökulmasta.

Perusoikeudet ovat kaikkien oikeuksia

Osallisuus on useisiin perustuslain pykäliin liittyvä periaate. Se liittyy muun muassa valtiosäännön tehtävään edistää oikeudenmukaisuutta yhteiskunnassa (1 §) sekä kansanvaltaisuuden periaatteeseen (2 §). Vaatimus jokaisen osallisuudesta palautuu myös yhdenvertaisuusperiaatteen (6 §), ja sananvapauteen (12 §) kuuluu oikeus osallistua yhteiskunnalliseen ja yksityiseen keskusteluun ymmärrettävällä kielellä. Vaali- ja osallistumisoikeuksia koskevassa pykälässä (14 §) säädetään julkisen vallan velvollisuudesta edistää yksilön mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan ja vaikuttaa häntä itseään kos-

kevaan päätöksentekoon. Myös sivistykselliset oikeudet (16 §) ovat tärkeitä osallisuudelle. Lisäksi osallistumista ja vaikuttamismahdollisuuksien antamista koskeva ulottuvuus löytyy oikeusturvaa ja hyvää hallintoa (21 §) sekä ympäristöperusoikeutta (20 §) koskevista pykälistä.

Perustuslain osallisuuteen liittyvät säännökset ovat selkeästi kieleen sidottuja. Kieli on yhteiskunnallisen osallisuuden ja kaiken viestinnän ja tietojenvaihdon alusta. Se on myös oikeuden ymmärrettävyyden perusta – oikeusvaltiossa laki on ennakoitavaa, julkista ja yleisesti saatavilla olevaa.¹ Kielellisten oikeuksien toteutumatta jääminen tai vieraannuttava kieli estävät osallisuuden, oikeusturvan ja hyvän hallinnon toteutumisen.

Kielellisistä oikeuksista säädetään perustuslain 17 §:ssä. Julkisen vallan tulee huolehtia suomen- ja ruotsinkielisen väestön sivistyksellisistä

¹ Tämä on muun muassa Euroopan unionin tuomioistuimen ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä aserettu kriteeristö laille oikeusvaltiossa. Ks. esimerkiksi rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen kannalta Euroopan unionin tuomioistuimen tuomio (suuri jaosto) 5.12.2017 asiassa C-42/17, M.A.S ja M.B., kohdat 53–56, ja vastaavasti tuomio 28.3.2017 asiassa Rosneft, C-72/15, kohta 162. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomioita lain käsitteestä yksilön rikosvastuun yhteydessä ovat esimerkiksi: Del Río Prada v. Spain [GC], § 91; S.W. v. the United Kingdom, § 35; Kokkinakis v. Greece, § 40; ja G. v. France, § 25.

ja yhteiskunnallisista tarpeista samanlaisten perusteiden mukaan. Perustuslaissa on säännöksiä myös saamelaisten, romanien ja viittomakielisten oikeudesta kieleensä. Kansainvälisistä ihmisoikeusnormeista ja pohjoismaisesta kielisopimuksesta juontuu oikeuksia käyttää omaa kieltään ja saada tulkintapalvelua viranomaisasioissa.

Kielelliset oikeudet eivät ole irrallisia oikeuksia. Ne liittyvät perustuslakivaliokunnan ja ylimpien laillisuusvalvojien käytännön mukaan oikeuteen saada asianmukaista ja laadukasta palvelua. Esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollossa potilasasiakirjojen ja palvelun saatavuudella omalla kielellä on kielellisiä oikeuksia laajempi oikeudellinen merkitys. Kyse on asianmukaisesta laadusta, potilasturvallisuudesta ja hyvän hallinnon toteutumisesta.²

Perusoikeudet ovat kaikkien oikeuksia, niin enemmistön kuin vähemmistöjenkin. Kielelliset oikeudet eivät rajoitu säännöksiin kansalliskielistä, eikä kielellisten oikeuksien turvaaminen ole pelkästään työtä kielivähemmistöjen oikeuksien toteutumiseksi. Toki eri vähemmistöryhmät tarvitsevat usein enemmistöä enemmän perustuslain antamaa suojaa, ja moderni oikeusvaltio eroaakin rajoittamattomasta enemmistövallasta juuri vähemmistöjen nauttiman perustuslaillisen suojan muodossa. Osallisuuden kannalta on kuitenkin tärkeää, että perusoikeudet puhuttelevat jokaista.

Hallinnon kieli ei saa tehdä asioita vaikeiksi

Selkeän, asiallisen ja ymmärrettävän kielen vaatimus on osa kaikille kuuluvaa oikeusturvaa ja

hyvää hallintoa. Samoin julkisuusperiaatetta laajempi hallinnon läpinäkyvyys, avoimuus ja valvottavuus edellyttävät, että asioista viestitään ymmärrettävällä tavalla. Hallinnon kieli ei saa vieraannuttaa eikä tehdä asioita vaikeiksi.

Oikeuskanslerin laillisuusvalvontakäytännössä, samoin kuin hallintolain esitöissä, hyvän kielenkäytön vaatimus on yhdistetty laajemmin mahdollisuuteen saada asioista ymmärrettävä kokonaiskuva. Hyvän kielenkäytön vaatimuksiin kuuluu ilmaisutapa, jonka perusteella hallinnon asiakkaan voidaan olettaa ymmärtävän asian sisällön ja saavan siitä riittävästi tietoa. Viranomaisen asiakirjat, tiedotteet ja ohjeet on säännöksen perusteella laadittava hyvällä ja ymmärrettävällä kielellä. Asiakirjaa laadittaessa tulisi kiinnittää huomiota siihen, että se muodostaa sisällöltään johdonmukaisen ja helposti ymmärrettävän kokonaisuuden.³ Sama pätee tietenkin myös julkisiin verkkopalveluihin. Kokonaiskuvan antaminen on tarpeellista varsinkin silloin, kun asiointi viranomaisen kanssa tapahtuu useiden eri kanavien kautta tai kun hallinnon menettelyyn osallistuu useita eri viranomaisia.

Hallinnon laillisuusvalvonnassa, jossa oikeuskansleri käsittelee kanteluita, suorittaa suunnitelmallista valvontaa ja tarkastustoimintaa sekä tekee omia aloitteita, on usein yhtenä näkökulmana oikeuksien toteutumisen yleiset edellytykset. Niillä tarkoitetaan seikkoja, joiden täytyy olla kohdallaan, jotta yksilöiden vapaudet ja oikeudet voivat toteutua. Vaikka kantelut koskevat yleensä yksittäistä asiaa, niiden kautta avautuu usein laajempi näkökulma kielellisten oikeuksien ja osallisuuden toteutumisen edellytyksiin.

Kahden kansalliskielen järjestelmässä pulmana on usein se, miten järjestelmä toimii käytän-

² Ks. perustuslakivaliokunnan lausunto PeVL 63/2016 vp hallituksen esityksestä terveydenhuoltolain ja sosiaalihuoltolain muuttamiseksi (laajan päivystyksen sairaalat). Ks. myös apulaisoikeuskanslerin päätös OKV/1327/1/2016 kielellisten oikeuksien toteutumisesta Kanta-palvelussa (oikeuskanslerin kertomus vuodelta 2017, s. 150).

³ Ks. hallintolain 9 §:n yksityiskohtaiset perustelut ja hallituksen esitys hallintolaiksi HE 72/2002 vp. Tuoreesta laillisuusvalvontakäytännöstä ks. apulaisoikeuskanslerin sijaisen ratkaisu OKV/2019/1/2017 TE-toimistojen verkkopalveluiden käytettävyydestä (ks. s. 104).

nössä. Hallinnon tiukka työtahti johtaa helposti siihen, että kielilain mukaisia oikeuksia tulkitaan liian suppeasti. Eräs rakenteellinen ongelma kielellisten oikeuksien toteuttamisessa on henkilöstön saatavuus ja rekrytointivaikeudet. Nämä ongelmat ovat koskeneet myös erityisen haavoittuvassa asemassa olevien palveluita, kuten ruotsinkielistä lastensuojelua pääkaupunkiseudulla.⁴ Oikeuskanslerin laillisuusvalvontakäytännössä onkin kiinnitetty huomiota myös ruotsinkielisen koulutuksen järjestämisen tarpeeseen.⁵

Laillisuusvalvonnassa on tullut esille myös, että joissain yksityisissä palveluissa ja yksityistetyissä julkisissa palveluissa on ollut vaikeuksia kielellisten oikeuksien toteutumisessa. Apulaisoikeuskansleri on muun muassa kiinnittänyt huomiota siihen, että asianajajatutkinnon tutkintovaatimuksiin kuuluva kirjallisuus on saatavilla vain suomen kielellä, mikä rikkoo perustuslain yhdenvertaisuutta ja kielellisiä oikeuksia sekä yhdenvertaisuuslain syrjintäkieltoa koskevia säännöksiä.⁶ Ahvenanmaan itsehallintolain uudistuksen valmistelun yhteydessä puolestaan tuli pulmakohtana esille yleissitovien työehtosopimusten saatavuus ruotsin kielellä.

Tulevaisuudessa yhä suuremmaksi kielellisten oikeuksien toteuttamisen rakenteelliseksi edellytykseksi on nousemassa kahden kansalliskielen huomioon ottaminen digitaalisissa palveluissa. Digitaalisten palvelujen tulisi olla samanlaisten perusteiden mukaan suomen- ja ruotsinkielisen väestön käytettävissä. Valitettavan usein ruotsinkielinen informaatio tietoverkoissa on ollut liian vähäistä. Oikeuskanslerin ratkaisukäytännössä on

arvosteltu puutteista muun muassa Kanta-palvelua ja Energiamarkkinaviraston verkkopalvelua.⁷

Ymmärrettävä kieli kuuluu myös hyvään lainvalmistelutapaan

Ymmärrettävän kokonais kuvan ja selkeän kielen vaatimukset koskevat myös lainsäädäntöä ja sen perusteluita. Hyvästä laista ilmenee selkeästi ja ytimekkäästi oikeudet ja velvoitteet sekä lain tavoitteet. Siihen kuuluu tietty pedagogisuus, jotta laki avautuu soveltajille ja velvoitteiden kohteille. Hyvä hallituksen esitys puolestaan sisältää ymmärrettävän kokonaiskuvauksen siitä, miten ehdotetun oikeuksien ja velvollisuuksien järjestelmän olisi tarkoitus toimia. Lainvalmistelussa tulisikin kiinnittää paljon enemmän huomiota kieleen ymmärtämisen ja osallisuuden perustana. Laki, joka on kirjoitettu byrokraattisella, liian konsultinomaisella tai muutoin vaikeasti avautuvalla kielellä, vieraannuttaa yhteiskunnallisesta osallistumisesta ja hämärtää asioita. Epäselvä kieli myös heikentää lain ymmärrettävyyttä ja ohjaavuutta. Lainvalmistelulle olisikin annettava riittävästi tilaa ja aikaa, sillä lainvalmistelija tarvitsee aikaa ajatella ja lukea kirjoittamansa.

Lainvalmistelussa olisi panostettava ilmaisen selkeyden ja ymmärrettävyyden lisäksi enemmän myös tekstien määrän hallintaan ja olennaisuuteen. Oikeuskanslerin harjoittamassa ennakkoliisessä säädösvalvonnassa nimittäin näkyy, että hallituksen esitysten yleisperusteluiden yleiset osat ovat monissa esityksissä paisuneet. Usein vähemmän on parempaa, joskaan ei kaikissa tapauksissa. Hallituksen esitysten yksityiskohtaiset perustelut ovat eduskunnan valiokuntamietintöjen jälkeen merkittävimpiä uuden lain soveltamista

⁴ Ks. apulaisoikeuskanslerin päätös OKV/210/1/2017 lastensuojelupalveluiden saamisesta ruotsin kielellä (oikeuskanslerin kertomus vuodelta 2017, s. 155).

⁵ Ks. esimerkiksi apulaisoikeuskanslerin päätös OKV/1201/1/2016 pelastusjohdon ruotsinkielisen koulutuksen järjestämisestä (oikeuskanslerin kertomus vuodelta 2017, s. 128).

⁶ Ks. apulaisoikeuskanslerin päätös OKV/376/1/2017 (oikeuskanslerin kertomus vuodelta 2017, s. 170).

⁷ Ks. apulaisoikeuskanslerin ratkaisut OKV/1327/1/2016 (oikeuskanslerin kertomus vuodelta 2017, s. 150) ja OKV/1674/1/2015 (oikeuskanslerin kertomus vuodelta 2016, s. 139).

ohjaavia dokumentteja. Sääntämisjärjestystä ja perustuslakia koskevissa perusteluiden osissa on tarpeen olla kootusti analysoituna perus- ja ihmisoikeuskysymykset. Yksityiskohtaisten perusteluiden sisällölliseen laatuun ja ohjaavaan rooliin on tarvetta kiinnittää nykyistä enemmän huomiota.

Kieleen liittyvät kysymykset tulisi huomioida myös kuulemisessa, joka on osallisuuden kannalta lainvalmisteluprosessin tärkeimpiä vaiheita. Asianmukaiseen kuulemiseen ja erityisesti kuulemiseen ruotsiksi on laillisuusvalvonnan perusteella liittynyt ongelmia, ja oikeuskansleri on antanut aiheeseen liittyen useita ratkaisuja ja valmisteluvaiheen lausuntoja. Esimerkiksi maakuntauudistukseen liittyneen ns. kasvupalveluvirastolain valmistelu sai kritiikkiä liian lyhyestä lausuntoajasta ja siitä, että lausuntoaineistoa ei ollut käännetty ruotsiksi kielilain mukaisesti.⁸

Perusoikeusmyönteisessä lainsoveltamisessa olisi perusteltua julkaista ruotsiksi myös sellaista informaatiota, jota kielilain mukaan ei olisi välttämätöntä julkaista.⁹ Kielilain säännöksiä oikeuksista ja velvollisuuksista ei siis pitäisi tulkita liian suppeasti vaan laajan osallisuuden ja osallistumisen tiedonsaantimahdollisuuksien näkökulmasta.¹⁰ Lausuntoaineiston kääntäminen riittävän laajasti on oikeuskanslerin ratkaisukäytännössä nähty perustuslain yhdenvertaisuussäännöksen ja syrjintäkiellon sekä yhdenvertaisuuslain asettamana vaatimuksena. Asiaa on käsitelty esimerkiksi kanteluasiassa, jossa arvioitiin sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön menettelyä sen pyytäessä kommentteja ehdotuksesta ikääntyneiden henkilöiden palveluiden laatusuosituksiksi. Apulaisoikeuskansleri totesi laatusuosituksen olevan merkittävä doku-

menti vanhuspalveluiden ohjauksen ja osallistumisoikeuksien toteutumisen kannalta. Siksi sen kääntäminen kokonaan ruotsiksi ja samanlaisen lausuntoajan antaminen olisi ollut perusteltua perusoikeuksien näkökulmasta, vaikka kielilaki ei sinänsä ehdottomasti edellyttänyt luonnoksen kääntämistä.¹¹

Kiire ja lainvalmistelutyön suunnittelun pulmat sekä ruuhkahuiput näyttäisivät aiheuttavan ongelmia myös laintarkastuksen suhteen. Laillisuusvalvonnassa on tullut esiin, ettei merkittävisäkään hallituksen esityksissä laintarkastusta välttämättä aina tehdä ollenkaan saati molemmilla kansalliskielillä. Lisäksi on havaittu, että sekä hallituksen esityksissä että eduskunnan hyväksymisessä laeissa eri kieliversioiden välillä on ollut sisällöllisiä eroja.¹² Olemme oikeuskanslerinvirastossa selvittämässä ongelmaa ja tarvittavia laillisuusvalvonnallisia toimenpiteitä.

Vielä yksi selkeä heikkous sekä yleisesti että kielilainsäädännön toteuttamisen kannalta on lainsäädäntöuudistusten kumulatiivisten vaikutusten arvioinnin ohuus. Kokoavaa arviointia tehdään muun muassa hallituksen kielilainsäädäntöä koskevassa kertomuksessa. Siinä tehtävän arvioinnin yhteys konkreettisissa lainsäädäntö- ja uudistushankkeissa tehtävään arviointiin voi kuitenkin jäädä liian ohueksi.

Tekoäly tarvitsee inhimillistä kontrollia

Tulevaisuuden hallinto on läpeensä digitaalinen, ja siinä hyödynnetään laajalti automatisoituja menettelyitä ja automaattista päätöksentekoa. Ratkaisutoiminta, tietovirtojen ohjaus ja asiakkaiden

⁸ Ks. oikeuskanslerin lausunto OKV/30/20/2018 (ks. s. 28).

⁹ Ks. esim. oikeuskanslerin päätös OKV/384/1/2015 Suomen ja Naton yhteisymmärryspöytäkirjan julkaisemisesta (oikeuskanslerin kertomus vuodelta 2015, s. 46).

¹⁰ Ks. esim. oikeuskanslerin päätös OKV/178/1/2017 vene- ja moottoripyöräveron valmistelusta (oikeuskanslerin kertomus vuodelta 2017, s. 51).

¹¹ Ks. apulaisoikeuskanslerin vastaus OKV/1177/1/2017.

¹² Tähän on myös Ahvenanmaan maakunnan hallitus kiinnittänyt huomiota, ks. Ålands landskapsregering, beslut dnr ÅLR 2018/7825, 20.12.2018. Asian edellyttämät jatkotoimet ovat oikeuskanslerin harkittavana (OKV/1888/1/2018).

neuvonta käännetään tietokoneohjelman ohjelmakoodiksi ja algoritmeiksi, jotka hyödyntävät tilastollista päättelyä ja mahdollisesti koneoppimista. Ohjelmakoodista tulee tällöin hallinnon ja oikeuden merkittävä työkieli. Sama pätee yleisemminkin yhteiskunnassa, ja ohjelmoinnista tulee osin kirjoitustaitoon rinnastuva työväline.

Koodin pakottava muoto parantaa päätöksenteon johdonmukaisuutta, yhtenäisyyttä ja tehokkuutta, ja suurien tietomassojen tehokas hyödyntäminen algoritmien avulla parantaa päätöksenteon laatua. Vaarana kuitenkin on, että päättelystä ja päätöksenteosta tulee musta aukko, joka ei ole inhimillisesti arvioitavissa.

Automaattisen päätöksenteon kääntämiseen ja käännettävyyteen inhimillisesti arvioitavaksi onkin kiinnitettävä jatkossa erityistä huomiota niin lainvalmistelussa kuin hallinnon kehittämässä. Euroopan neuvostossa valmistellaan jo politiikkasuosituksia ja mahdollisesti sitovia kansainvälisiä oikeudellisia instrumentteja aiheeseen liittyen.¹³ Kysymykseen ovat havahtuneet myös ylimmät perustuslain noudattamisen ja laillisuuden valvojat eri Euroopan maissa. Esimerkiksi Ranskan perustuslakineuvosto on edellyttänyt, että automaattisessa päätöksenteossa turvataan virkavastuun ja hyvän hallinnon periaatteiden toteutuminen. Tämä tarkoittaa muun muassa sitä, että päätös perusteluineen tulee antaa tiedoksi asianosaiselle ja muutoksenhakuelimille aina ymmärrettävällä luonnollisella kielellä. Perustuslakineuvosto suhtautuu lisäksi hyvin kriittisesti itse itseään korjaavien algoritmien käyttöön hallinnon päätöksenteossa. Perustuslakineuvoston mukaan tekoälyohjelmistoa ei saa käyttää julkisessa hal-

linnossa, jos sitä ei ole mahdollista kontrolloida ja jos sen toimintaperiaatteita ja ratkaisun perusteita ei pystytä kääntämään luonnolliselle kielelle.¹⁴

Suomessa eduskunnan perustuslakivaliokunta on kehottanut oikeusministeriötä arvioimaan automaattista päätöksentekoa koskevan yleislainsäädännön tarpeen. Se on myös asettanut selkeät vaatimukset virkavastuun ja hyvän hallinnon periaatteiden turvaamisesta.¹⁵ Näihin seikkoihin ja EU:n tietosuoja-asetuksen vaatimusten toteutumiseen kiinnitetäänkin huomiota oikeuskanslerin harjoittamassa ennakollisessa säädösvalvonnassa.

Automatisoidun päätöksenteon ja siinä tehtyjen päätösten ymmärrettävyys perusteineen on siis yksi turvattavista oikeusvaltion perusvaatimuksista. Euroopan neuvoston piirissä laadittu oikeudenhoidon tekoälyn eettinen peruskirja korostaa tekoälyn inhimillistä kontrollia. Siihen kuuluu algoritmien ja ohjelmistojen toimintaperiaatteiden arvioitavuus ja selvitetävyys ihmisten kielellä. Järjestelmässä tehtävän tietojen käsittelyn ja päätöksenteon tulee olla ymmärrettävää.¹⁶ Taustalla on periaate siitä, että ihmisellä on oikeus tulla toisen ihmisen arvioimaksi yksilöllisin perustein.

Tietoteknisesti kohdattavan hallinnon ymmärrettävyydestä on säädelty laajemminkin. Suomessa tuli 1.4.2019 voimaan laki digitaalisten palveluiden tarjoamisesta, jossa säädetään Euroopan unionin saavutettavuusdirektiivin toimeenpanosta. Julkisen sektorin verkko- ja mobiilisovellusten ja niissä käytettävän kielen tulee olla

¹³ Tekoälyn sääntely ja vaikutukset ihmisoikeuksiin ja oikeusvaltioon olivat yksi keskeinen teema Suomen Euroopan neuvoston ministerikomitean puheenjohtajakaudella 21.11.2018–17.5.2019. Oikeuskansleri osallistui Helsingissä pidetyn tekoälyn sääntelyä pohtineen korkean tason konferenssin paneeliin. Euroopan neuvoston tekoälyyn liittyvästä työstä ks. <https://www.coe.int/en/web/artificial-intelligence/home> (sivulla käyty 19.3.2019).

¹⁴ Ks. Ranskan perustuslakineuvoston ratkaisu CC 2018-765, 12.7.2018 EU:n tietosuoja-asetuksen voimaantuloon Ranskassa liittyneen lainsäädännön perustuslainmukaisuudesta.

¹⁵ Ks. perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä henkilötietojen käsittelystä maahanmuuttohallinnossa (PeVL 62/2018 vp).

¹⁶ Euroopan neuvoston alainen oikeudenhoidon tehokkuuden toimikunta, Council of Europe, Commission for the Efficiency of Justice CEPEJ, European Ethical Charter on the use of Artificial Intelligence in judicial systems and their environments, Council of Europe, Strasbourg 2018, saatavilla <https://rm.coe.int/ethical-charter-en-for-publication-4-december-2018/16808f699c> (sivulla käyty 18.3.2019).

saavutettavia. Laissa säädetty ymmärrettävyyden vaatimus ja sen tulkinta palvelun käyttäjien näkökulmasta on myös hyvin tärkeä hyvän hallinnon periaate. Digitalisoituvassa hallinnossa tähän olisi syytä kiinnittää entistä enemmän huomiota, jotta hallinto olisi oikeasti selkeää ja myös ymmärrettävää palvelevaa.

Johtopäätökset

Kieli on osallisuuden perustavimpia välineitä, ja se on kiinteä osa oikeusturvaa ja hyvää hallintoa. Viranomaisessa asioivalla on oikeus saada asianmukaista, ymmärrettävää ja selkeää tietoa asian hoitamisesta sekä kokonaiskäsitys siinä tarvittavista toimista.

Perustuslain tasolla kielelliset oikeudet ovat vahvat. Pulmat ovatkin pääosin käytännön toteutuksessa. Jotta kaikkien Suomessa asuvien ihmisten oikeudet toteutuisivat, hallinnon kielen tulee olla ymmärrettävää ja selkeää ja auttaa ihmisiä saamaan asiansa hoidettua. Tämä koskee myös useita väyliä pitkin toteutettavia digitaalisia palveluita sekä työelämään ja sosiaalietuuksiin liittyvää hallintoa, jossa on useita toimijoita.

Ymmärrettävä kieli ja ytimekäs ilmaisu ovat nykyaikaisessa eurooppalaisessa oikeusvaltiossa laille asetettavia vaatimuksia sekä hyvän lainvalmistelutavan periaatteita. Lainsäädännössä tekstien pituudet kasvavat, mutta viestin kirkkaus voi

olla turhan heikko. Ymmärrettävällä ja riittävän yksinkertaisella kielellä kirjoitettu ytimekäs teksti on parempi kuin rönsyilevä ja vaikeaselkoinen. Hallituksen esitysten tekstien pedagogisuuteen ja riittävään lyhyteen tulisikin pyrkiä aikaisempaa vahvemmin. Suurimpia esteitä ovat kiire ja resurssien niukkuus, joiden vuoksi lainvalmistelijalla ei ole aikaa ajatella ja kirjoittaa selkeästi. Lainvalmistelussa tämä siirtää ajankäytön ongelman muille, eikä laki täytä yhteiskunnallisen ohjauksen tehtäväänsä. Lain viestinnällisyys sopisi kin yhdeksi lainvalmistelun kehittämisteemaksi.

Ruotsin kielen aseman kannalta ongelmat ovat niin ikään käytännössä. Yhdenvertaisuuden ongelmiin vaikuttavat muun muassa liika kiire ja resurssikapeikot. Olennaista on huolehtia molempien kansalliskielten riittävästä näkyvyydestä myös digitaalisissa palveluissa.

Tulevaisuudessa kielen ja osallisuuden merkittävin pulma voi liittyä siihen, kyetäänpö automatisoidut menettelyt kääntämään ihmisen kielellä arvioitavaksi. Käännettävyyttä täytyy rakentaa sisään hallinnon automaattisiin järjestelmiin jo suunnitteluvaiheessa. Tämä vaatii uutta yleislainsäädäntöä automaattisesta päätöksenteosta ja sen järjestelmien arvioitavuudesta. Lisäksi tekoälyn käyttöä ja hallinnon ja sen tietojenvaihdon automatisointia valmisteltaessa tulee systemaattisesti varmistaa, että hallinnon toiminnot ovat ymmärrettäviä ja inhimillisesti kontrolloitavissa.